



In de Westbroekse Zodden.

Foto: Julia Weishut.

De Westbroekse Zodden



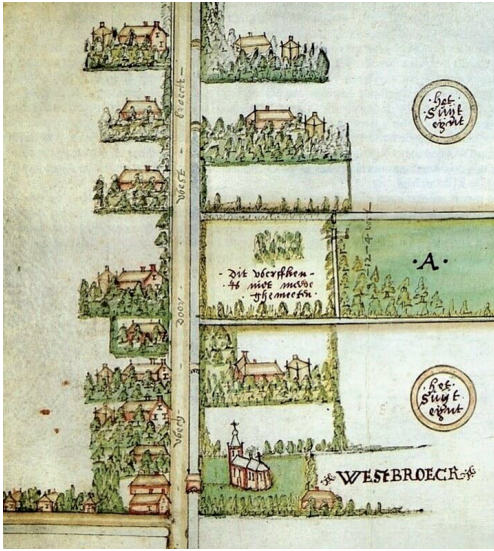
Hans Hoes

Eind september, zoals we toen dachten de laatste zomerse dagen van 2020, fietsten we langs en wandelden we in het Nationaal Park de Weerribben met zijn vele 'trilvenen'. Maar ook in onze eigen omgeving komen trilvenen voor. Zo kent het Naardermeer enkele trilvenen en worden ze in de Westbroekse Zodden (tussen Hilversum en Utrecht) weer ontwikkeld. Deze plek is één van de Geosites van het Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht.

Veen en moeras

Het gebied tussen Hilversum en Utrecht is tot de 12^{de} eeuw een ondoordringbaar moerasgebied geweest. Het is als veengebied zo'n 10.000

jaar geleden ontstaan. Veen wordt gevormd onder vochtige omstandigheden als dood plantenmateriaal langzaam wordt afgebroken en er steeds nieuw planten- en bomenmateriaal



Westbroek vroeger.

Bron: www.geopark-heuvelrug.nl

wordt toegevoegd. Aan het einde van de laatste ijstijd begonnen de temperatuur en de zeespiegel te stijgen. Een gevolg was dat de rivieren hun water niet konden afvoeren, waardoor riviervlakten (kommen) volstroonden en een groot deel van het jaar onder water stonden. De kommen liepen onder water tot aan de hogere delen, zoals de Utrechtse Heuvelrug en het Gooi. In die kommen werd veen gevormd. Het veengebied werd ontwaterd via tal van kleine veenstroompjes, waarvan de Kromme Mijdrecht, de Meije, de Drecht en de Angstel nog bestaan.

Ontginnen van veen

Na het afdammen van de Kromme Rijn bij Wijk bij Duurstede in 1122 daalde het waterpeil van de Vecht zover dat het mogelijk werd het achterliggende moeras te ontginnen. De bisschop van Utrecht gaf de percelen uit aan geïnteresseerde particulieren. Haaks op de oeverwal werden sloten het veen in gegraven, waardoor het water uit de hoge veenrug naar de Vecht kon afstromen. Daardoor zijn de huidige lange strookvormige percelen ontstaan. Na verloop van tijd werd een achterkade aangelegd om het zure water uit het resterende

de hoogveen tegen te houden. Als men later verder wilde ontginnen, werd deze achterkade de nieuwe basis waarop boerderijen werden gebouwd. Zo zijn Achterwetering, Westbroek en Tienhoven ontstaan. Thans is deze structuur nog te herkennen.

Als veen wordt ontwaterd klinkt het in en oxideert het (met CO₂ uitstoot!). Daardoor daalt de grond. Waar in het begin op het veen akkerbouw kon plaatsvinden was later, door de daling van de grond, alleen grasland nog mogelijk. Bovendien waren er windmolens nodig om het teveel aan water naar de rivier te lozen.

Turfwinning

Het eerste doel van de veenontginning was vooral het vergroten van het landbouwareaal. Een enorm gebied in West-Nederland werd tussen 10^{de} en de 16^{de} eeuw ontwikkeld van woeste grond, moerassen en meren tot landbouwgebied. Er waren vele monden te voeden en de meren vormden ook een bedreiging voor de steden en dorpen; geregeld waren er overstromingen. Door de groei van de stedelijke bevolking was er steeds meer brandstof nodig. Dat werd opgelost door op vele plaatsen niet alleen de oude venen te ontwateren voor



Infopaneel Westbroekse Zodden.

Foto: Julia Weishut.



Trilveren.

Foto: Julia Weishut.

landbouw, maar ze ook af te graven voor turfwinning. Daarbij werd gebaggerd waardoor de zogenaamde ‘petgaten’ ontstonden. Op de legakkers, tussen de petgaten, werd de turf gedroogd. De turf werd met boten afgevoerd, onder andere via de daarvoor gegraven Tienhovensche Vaart (zie ons Tijdschrift nr. 2020-02). De petgaten staan haaks daarop. Door de werking van wind en water spoelden vele legakkers weg. Zo ontstonden de Loosdrechtse, de Maarsseveense en de Vinkeveense plassen. Waar de zandgrondlaag ondiep aanwezig was, de veenlaag dun en/of de turfwinning beperkt bleef (zoals op de Zodden), gebeurde dat niet. Daar is de oude structuur van de 15^{de} eeuw nog te herkennen. Naast turfwinning vond ook de oogst van riet plaats. In 1790 werd de turfwinning gestaakt in opdracht van de stad Utrecht, die wateroverlast vreesde.

Westbroekse Zodden

De Westbroekse Zodden zijn een ontgonnen en voor een deel ontveend veengebied op het zand. De historische ontwikkelingen zijn nog

zichtbaar. Nog steeds komt er kwel vanuit de Utrechtse Heuvelrug en instroom vanuit de Vecht voor. Het gebied is hydrologisch en ecologisch interessant. De Zodden zijn exemplarisch voor de nabijgelegen verveningsplassen. Het water (de vele petgaten) was door overexploitatie een soort onbruikbare ‘woestenijs’ geworden. Medio vorige eeuw zag men de natuurwaarden van dit gebied in. Er komt veenvorming in verschillende stadia voor, zoals trilveren. Daaromheen groeit moerasbos. Er komen bijzondere plantensoorten voor die met veenvegetaties verbonden zijn en vogels broeden er in groten getale. Uit historisch onderzoek blijkt dat de verlandings- en vervening van petgaten meestal door de natuur zelf wordt opgepakt. Onderzocht is hoe dat proces is te versnellen zodat er eerder en meer trilveren, als voorfase van de verlandings-, in de Westbroekse Zodden ontstaan. Thijsse heeft het gebied al beschreven, maar in de jaren 50 van de vorige eeuw kwamen er meer gedetailleerde beschrijvingen. Luchtfotoreconstructies gaven aan hoe snel de verlandings- verliep in



Blauwe Knoop.



Zonnedaauw.



Moerasvaren.



Spaanse Ruiter.



Slangenwortel.

Tekeningen: Henk van Bork.

een groot aantal petgaten. Om kraggevorming (ontstaan trilvenen) te bevorderen werden experimenteel rietvloten in de petgaten aangebracht met o.a. slangenwortel, moerasvaren, kleine lisdodde en riet. Op sommige plekken werkt het beter dan elders. Bij een wandeling door het gebied (er is een pad van 13 km aangelegd) is dat goed te zien. Op 11 februari 2019 is een paneel over de geschiedenis van de Westbroekse Zodden onthuld. Daarmee is het gebied tot Aardkundig Monument benoemd. Het is een kenmerkend Natura 2000 veenlandschap met petgaten, legakkers, moerasbossen en trilvenen.

Wandeling door de Zodden

“O, opa, wat is dit toch bijzonder, heel anders dan 't Gooi en toch zo dichtbij. Wat ruikt het hier lekker en die geluiden van de ganzen en zwanen”. Dat waren de enthousiaste reacties van Julia, toen we op een zondag middag, na een natte ochtend het gebied bezochten om wat foto's te maken. De wandeling start door een 'moerasbos' en vervolgt langs het paneel naar het meer open landschap. De petgaten zijn deels bedekt met de nieuwe 'trilvenen'. Laarzen zijn in oktober wel gewenst op dit zogenaamde klompenpad. Om dit natuurgebied te behouden voor de toekomst voert

de provincie Utrecht herstelwerkzaamheden uit. De voedselrijke toplaag wordt afgeplagd, er worden natuurvriendelijke oevers aangelegd en aanpassingen aan het waterbeheer uitgevoerd. Van september 2020 tot maart 2021 wordt er weer gewerkt in de Westbroekse Zodden. De werkzaamheden bestaan grofweg uit het verwijderen van moerasbos, het plaggen van grasland, graven van petgaten en het ophogen van boerenpercelen. Daarnaast worden watergangen gegraven en omgelegd met daarin dammen, duikers en stuwten, zodat een flexibel waterpeil kan worden ingesteld in het (natuur-)gebied. Via een voormalige

legakker liepen we terug naar Westbroek. De Westbroekse Zodden zijn bereikbaar via het Bert Bospad, halverwege de Kerkweg in Westbroek, met een kleine parkeerplaats. Het Bert Bospad loopt door het hele gebied tot aan het Tienhovensch Kanaal. Daarom is het gebied ook vanuit het Gooi bereikbaar via de Egelshoek (bij het vliegveld) en de Kanaaldijk. Van harte aanbevolen.

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van de beschrijving van de Geosite Westbroekse Zodden op de website van Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht (www.geopark-heuvelrug.nl) en de eigen wandelingen en waarneming.



Wandeling door het moerasbos van de Westbroekse Zodden.

Foto: Hans Hoes.